

LEGENDA O ZIMSKOM KAPUTU

I.

Početak ove pripovijesti leži tako daleko u prošlosti da se više i ne sjećam kako se zvao grad gdje je počela. Ne velim da to ne bih mogao još doznati, kad bih si uzeo truda, ali kad pročitate stvar do kraja, vidjećete i sami kako je to nevažno. Ova pripovijest naime i ne svršava tamo gdje je počela, nego na posve drugom kraju svijeta: ovdje u Erec Izraelu, koji zovu i Svetom Zemljom. Svetom ne samo zato jer sadrži jednu od najvećih imperijalnih svetinja engleskih, irački pajplajn, nego i zato jer se u njoj i danas još zbivaju božja čuda kao nigdje u ostalom svijetu.

U tom zaboravljenom gradu, dakle, živjela su u vrijeme početka ove pripovijesti dva Židova i obojici je bilo ime Menahem. Nije to bilo nimalo neobičan slučaj, jer ćete to ime u Židova često naći, pa je u tom gradu i ranije i tada bilo i drugih Menahema. Tako, naprimjer, Menahem Crveni, pa Menahem s vodenom glavom, a jedan, Aba Menahem, imao je u davno doba i javnu kuću što, međutim, neki poriču, tvrdeći da to nije bio Aba Menahem, nego Menahem Kontrabasist. Ni jedan nas od ovih ne interesuje.

U ovoj se pripovijesti radi samo o Menahemu Bogatašu i Menahemu Propalici.

Zašto se jedan od njih zvao Bogataš nije teško pogoditi. Njegova je kuća stajala na glavnom trgu i da nije ničega više bilo u njega do same ove kuće, već bi i to bilo dovoljno vidan znak njegova bogatstva... A gdje je tek ostalo! U njegovoj je radnji bilo uposljeno dvanaest pomoćnika, koji nisu mogli odahnuti dvoreći mušteriju. Njegovi magazini i stovarišta bijahu krcati robom, njegove su pilane i krečane razrašiljale drvo i kreč na sve strane zemlje, a konjak iz njegove pecare izvezio se čak u Južnu Ameriku! I sad uzmite k tome da je sve to bio samo vidljivi dio njegovog bogatstva i da vam još ništa nisam rekao o njegovim akcijama i državnim papirima, o njegovim mjenicama, zadužnicama i gotovim parama, kojih nitko nije vidio, jer je sve to ležalo u kasama i sefovima, pod njegovim i tuđim imenima tako mudro osigurano i vješto prikriveno da nitko živ osim njega nije ni mogao znati koliki je bogataš uistini bio Menahem.

O bogatašima se ne govori uvijek najbolje, ali to ne valja uzimati odviše ozbiljno. Mali je čovjek, a to smo u velikoj većini svi, i zloban i zavidan. Učitelji morala vele, doduše, da je to ružno svojstvo, ali bez tog ružnog svojstva mali bi čovjek bio kao mrav bez mravlje kiseline, jedinog svojeg zaštitnog sredstva, koje ga čini neprijatnim i neprobavljivim za vrapce, krtice i guštere. Neće dakle taj mali čovjek reći: „Da nisam tako glup, ili tako nespo-soban, ili tako lijen, spor i neodlučan, i ja bih mogao imati kuću na glavnom trgu“. A ne bi bilo ni pravo da tako govori. On će radije reći: kad bih umio biti bezdušan kao Menahem Bogataš, ili lakom, nezasitan, bezobziran, tvrd i sebičan kao on, imao bih i ja para u banci. Međutim, i pored toga što se o Menahemu Bogatašu nije uvijek najljepše govorilo, ipak se ne da poreći da je poklonio dva srebrna svijećnjaka za hram, da je o svom trošku popravio krov na mrtvačnici, da je bio član svih židovskih i mnogih neži-dovskih humanitarnih institucija i da se nikad nitko u nuždi nije na njega obratio, a da od njega ne bi dobio savjet. Jedan od naj-češćih, a besumnje i najboljih njegovih savjeta glasio je: „Nadi dva dobra žiranta!“

O Menahemu Propalici, kako mu već i samo ime kaže, ne vrijedi mnogo govoriti. Bio je krojač od zanata, čak i dobar kro-jač, kažu, i sve je bilo u redu s njime, dok mu se nije ono sa ženom dogodilo. Jednog je dana otišla od njega. Pokupila svoje stvari i naprosto otišla, izjavivši mu svečano i neuvijeno da joj je „do simo“ dosta. I da nije luda da svoj mladi vijek još i dalje provodi ovim pljesnivim i ustajalim životom u poštenju i parhetu. Ovakvi, na oko bezuzročni, lomovi dešavali su se naravno u svim vreme-nima, ali su jako učestali otkako je film napunio predodžbeni svijet žena holivudskom melodramatikom. Po svim pravilima moralne didaktike, ta žena je svoj nepromišljeni i frivolni korak trebalo da plati duševnim slomom i pokajničkim povratkom u tijesnu zbi-lju malograđanske legitimnosti. Dogodilo se, međutim, protivno; jer je Šošana (tako se zvala Menahemova žena) nakon raznoraznih obrata dvije ili tri godine po svome odlasku svršila kao supruga nekog rumunjskog kneza, koji nije bio samo nečovječno bogat, nego je, štaviše, po svom obiteljskom predanju vukao lozu čak od cara Hadrijana. A što je na stvari najčudnovatije: Šošana se nije nikako odlikovala ni osobitom ljepotom, ni naročitim umnim spo-sobnostima, a bila je neuredna, tvrdoglava, sebična i svadljiva, u svemu dakle rdava značaja. Ali je očito imala baš ono što privlači rumunjske knezove.

Sav svijet, podrazumijevajući tu cijelu ulicu od staroželjezar-ske radnje gluhog Natana do Jonine užarije, žalio je Menahema, a osuđivao Šošanu. Menahem je, uostalom, taj nezasluženi udarac primio sa mirom i prisebnošću ponešto fatalistički nastrojena čo-vjeka, koji se sa svojim udesom ne kani svadati. Nastavio je raditi svoj posao, samo je postao još šutljiviji i još samotniji. I možda odlazak njegove žene ne bi nikada tako presudno izmijenio mirni

tok Menahemova života, da se s vremenom nije pročulo za fantastični Šošanin uspon. Jer prava njegova tragedija počinje tek otada.

Može žena otići i nestati, zanesena nemirnom krvlju svojom; to se događa. Može ona ostaviti vrijedna i marljiva čovjeka, pa se zbog želje za postolovinama, za užtkom, za neradom, bogatstvom i luksuzom odbiti u bijeli svijet. Ali onda ima po prestabiliranom moralnom redu da svrši u mansardi, podrumu ili u bolnici, izmoždena od prekomjernog uživanja alkohola, morfija i kokaina i izjedena od terciarnog luesa. Ali otići, pa onda odjednom zdrava i nasmijana izbiti u samom zenitu kao žena nekog egzotičnog kneza, na to čestiti i poštenu svijet može odgovoriti samo gnušanjem i prezirom.

Međutim, stara je stvar da čovjeku gnušanje i prezir ne čine nikakav užitak, ako ga nema kome pokazati. Pa pošto je Šošana bila i ostala izvan dohvata, skrenuo je, po jednom zamršenom, doduše, ali razumljivom psihološkom procesu, prirodni tok ovih osjećanja u drugom pravcu. Malo pomalo, nečujno i neprimjetno skoro iskristalizovala se u javnom mišljenju onog dijela svijeta koji počinje kod Natanove staroželjezare a svršava kod Jonine užarije, misao da zapravo i ne bi trebalo toliko osuđivati Šošanu, koliko Menahema. Jest, baš njega! Jer zašto je on nju pustio? Trebalo je da zna koga je uzeo i trebalo je da joj pokaže tko je gospodar u kući. Ali dašto, da je bio čovjek, ne bi Šošana ni pokušala otići od njega. U tome je stvar! Kako da ostane i da veže svoj život uz ovakvog nesposobnog tokmaka? Baš tokmaka! Od jutra do mraka nije ništa radio, nego je, podvitih nogu kao Turčin, sjedio na stolu i krpao turove nečijih istrčanih pantalona, a kad su ženi zatrebale nove cipele ili rif batista, morala se zaduživati. I uvijek tako: dužna pralji, dužna frizerki i dužna modistici. Na što je on trošio novce, kad nije plaćao? To je pitanje: na što? I što se takva propalica uopće ženio? ...

Pa kad je tako javno mišljenje utisnulo Menahemu žig propalice, ne treba se čuditi što je Menahem stvarno postao propalica. Ljudi se počeli odbijati od njega i prijeko ga gledati. I što je bilo manje posla, to je manje volio da radi, zapadajući u sve češće i sve duže periode apatije i melanholiije, dok nije najzad počeo i piti. Isprva malo samo, potajno i bojažljivo, a docnije, u vrijeme kad ulazi kao aktivno lice u radnju ove pripovijesti, on je već dotjerao dotle da je svaki zasluženi groš još isti dan zapio.

II.

— Što ćemo s tim Menahemom?

U radnoj sobi Menahema Bogataša, obloženoj tamnom orahovinom, ogroman i prazan pisalači stol dominirao je prostorom svojom mnogo preobilnom i nametljivom rezbarijom. Menahem Bogataš u ovom času nije sjedio za tim stolom, nego je, turivši ruke u dže-

pove svojeg pozamenterijom optočenog jutarnjeg kaputa, stajao na otvorenim balkonskim vratima i tu se zamišljeno zagledao u obližnju kuću na susjednoj strani trga. Tamo je, na prvom spratu, bosonoga služavka stajala na prozorskoj dasci i brisala stakla. Pri svakom zamahu ruke zabacila bi snažnim bokovima brojne svoje potpasane šuknje ustranu razotkrivajući svoje potkoljenice i gnjavice. Menahem Bogataš je neko vrijeme svu pažnju skoncentrisao na te potkoljenice, a onda se, uzdahnuvši rezignirano, okrene svome namješteniku, koji je u tom času ponovio svoje pitanje.

— Što ćemo s tim Menahemom?

— Što je s Menahemom? O kakvom se Menahemu radi? — Na licu bogataševom pojavio se strog izraz negodovanja. Dobro je znao o kome i o čemu se radi. Taj Menahem Propalica, koji stanuje u jednoj od njegovih kuća, već je peti mjesec u zaostatku s najamninom. I sad treba on, Menahem Bogataš, da reče što da se učini. Eto, takvi su njegovi ljudi; pred ovakve ga odluke stavljaju. Umjesto da je taj njegov upravitelj kuće, ne pitajući nikoga, već odavna izbacio onog nemarnog platišu iz stana i javio mu samo gotovu činjenicu, on se zaklanja iza svoga gazde, i sad treba on, Menahem Bogataš, da ispadne loš čovjek. Jer eto: svijet se okrenuo naglavce, a ljudi se obezobrazise; ne plaćati najamninu nije više sramota, a nemati novaca časna je stvar. Baci li onu krojačku protuhu iz kuće, cijela će kehila, to se već razumije, složno dreknuti na njega, na Menahema Bogataša, da ga je upravo on upropastio. Nikome nije stalo do krojača i svi ga preziru. Ali i za volju te prezrene ništice lajaće na njega.

Prizajni čitalac pitaće, možda, zašto se taj Menahem Bogataš toliko kida i lomi zbog takve sitnice kao što je nekoliko mjeseci zaostale najamnine za nekakav vlažan i mračan jednosobni dvorišni stan? Što ne briše dovraga taj beznačajni dug? Jer, koliko se loše i govorilo o njemu, škrtica nije bio i često je trošio novce i na stvari naskroz suvišne.

Reći ću vam i to. U prvom redu odlučivali su tu odgojni razlozi. Kad čovjek ima u svojim kućama četrdeset ili pedeset najamnika, onda im ne valja davati loše primjere obzirnosti i popustljivosti, jer to ljude zavodi na nemir i lakoumnost.

A drugi razlog leži u novcu. Za većinu je ljudi novac novac, tj. imaju ga premalo. U tome naime i jeste bit novca. Kad bi ga svatko u svako vrijeme dosta imao, prestao bi kolati i izgubio bi vrijednost. A ovako je baš taj vakuum koji ga stavlja u pogon. I zato je u društvu, koje počiva na novčanom gazdinstvu, potrebno da taj vakuum netko stalno i podržaje, onako po prilici kao u Westinghouse-ovoj kočnici, koja radi po sličnom principu. Objasnite dakle svojoj ženi, kad od vas traži novaca a vi ga nemate, da nije krivnja na vama, nego na sistemu. Nije krivnja ni na onima koji prave taj vakuum, jer je to njihova društvena funkcija zbog koje

im ne treba zavidjeti. Ako vi, dakle, spadate u kategoriju ljudi koji imaju uvijek premalo novaca, budite zadovoljni, jer po sili novčanog mehanizma vama nasuprot mora stajati kategorija ljudi koji...

Ne, krivo ste naslutili. Ti ljudi, koji prave vakuum, a koje u štampi i literaturi, na političkim zborovima i diskusijama susrećete pod raznim pogrđnim imenima kapitalista, eksploatatora, parazita, zelenaša i krvopija, nemaju previše novaca, nego baš naprotiv: nikad im ga nije dosta! Imati uvijek premalo nije, naravno, isto što nemati nikad dosta, i sad ćete razumjeti zašto se Menahem Bogataš kida i lomi. Ja i vi i mnogi drugi iz relativno sretno kategorije broj jedan davno bi se u sličnoj situaciji već odlučili. Mi bismo dug brisali. Mi bismo to sebi mogli dozvoliti, jer s tim ili bez toga: nama će uvijek manjkati. Al! tražiti od čovjeka koji trpi od vječne gladi da svoju glad još i umjetno pojača, bio bi nepravedan zahtjev.

Upravitelj kuća, čovjek još srazmjerno mlad, hektičnih obraza i preplašenih očiju, poznavao je u dušu svoga šefa. — Kako bi bilo, gospodine predsjedniče, da tome Menahemu dademo priliku da odradi svoj dug?

Prijedlog se u principu svidio bogatašu. Ali prije negoli ga je prihvatio, on je ipak još pokušao ne bi li izvjesni rizik, koji je sadržavao, prebacio na drugog.

— Vaš zimski kaput prilično je olinjao. — Bogataš uperi prst u veliku mrlju na reveru upraviteljeva kaputa. — Treba vam novi. Dajte ga na račun mojeg potraživanja sašiti kod tog Menahema, a ja ću vam krojačevu zaslužbu odbiti od plaće.

Upravitelj se zbunjeno smeškao. — Vi se šalite, gospodine predsjedniče. Ja još dvije godine neću moći nabaviti drugi kaput; izuzevši, dakako, kad bih smio računati s obećanom povišicom...

— Izabrali ste vrlo zgodan čas da me podsjetite na povišicu, vrlo zgodan čas! — Bogataš se zagleda na trg. Služavke nije više bilo na prozoru. „Ne vrijeđi s ljudima razgovarati”, pomisli. „Čim im kažeš lijepu riječ, odmah počinju o povišici”. Ozlojeden, on kratko i ne okrećući glave zapovjedi: — Idite i dovedite mi tog Menahema!

Menahem Propalica bijaše u to vrijeme malen i suh, ponešto iskrivljen čovjek, neuredne brade i upaljenih, suznih očiju. Kad je uzimao bogatašu mjeru, ruke su mu vidno drhtale i teškom je mukom zapisivao brojke u neku masnu, davno do posljednje stranice išaranu i ispisanu bilježnicu. Teško se je i sporazumijevao s bogatašem, tražeći od njega upute o kroju i fasoni, jer je bogataš bio indigniran samim prisustvom propalice i mrzilo ga odgovarati. „Strašno”, ponavljao je u sebi, ne misleći pritom ni na što određeno. Najradije bi, videći toga čovjeka, koji ga je obilazio svojom mjeracom vrpcom, opozvao svoju narudžbu. Kad je krojač svršio, bogataš dade telefonom nalog da mu dolje u radnji izruče sukno i pribor. Potom opomenu krojača:

— Pazi da posao dobro svršiš! Budem li zadovoljan, imaćeš još zarade. — Menahem Bogataš bijaše oprezan čovjek. Nije rekao: „bude li kaput dobar”, nego samo: „budem li zadovoljan”. To ga naime nije ni na što obvezivalo.

Menahem se doista iz petnih žila upeo da zadovolji bogataša. Kad je dva dana docnije došao da isproba kroj, nije trebalo gotovo ništa ispravljati. Ovratnik je sjedio savršeno, dužina rukava bijaše na milimetar odmjereni i ništa nije trebalo nego samo za malenkost spustiti stražnji dio i zabilježiti mjesto za dugmeta. A pritom nije bio nimalo lak posao udesiti dobar kroj za bogataša. Bio je izobljen u leđima, uzak u ramenima i širok u bokovima, a oko trbuha je imao pola metra više obujma nego u prsima. Ali Menahem krojač vodio je o svemu tome računa i kad je u petak u podne donio gotov kaput, ne bi mu ni najbolji krojač našao prigovora.

Nije mu ga ni bogataš našao, iako se pošteno trudio da ga nađe. Dugo je stajao pred velikim zrcalom u svojoj spavaćoj sobi, vrteći i istežući se, da bi se nekako i otraga u zrcalu vidio. I kad mu to nije uspjelo, pozvao je ženu u pomoć.

Znam da je velika pogreška, što sad istom govorim o bogataševoj ženi. Međutim, ja nerado govorim zlo o ljudima, osim kad baš moram, i zato sam dosad šutio o njoj. Pa i sada neću reći sve što znam i sve što sam čuo, jer bi to znatno zamustavilo tok ove pripovijesti. Biće dosta ako vam kažem da se je jednog ljetnjeg dana nasred pločnika njezina vlastita sjena odvojila od nje i prešla na drugu stranu ulice, jer nije mogla više izdržati u njezinom društvu. Ja to nisam vidio, ali mi je to pripovijedao njezin rođeni bratić Jeheskel štampar, koji se kune da je to bilo na sam Tiša b'av pred mesnicom Malke udovice. Istina, taj je Jeheskel bio notorni lažac, a i inače rđav čovjek, ali u ovoj stvari, izgleda, nije mnogo slagao.

Gospođa Judita (tako se zvala bogataševa žena), ušavši u spavaću sobu i videći u njoj krojača, skupi usta i njuškajući po zraku otvori oba prozora, iako je vani duvao leden vjetar. Onda je tripot obišla svoga muža istežući tu i tamo sukno, opipavajući ramena i turajući prste pod rukave i ovratnik. Činila je to strogo i znalacki. Odstupivši zatim na tri koraka i ispitavši dužinu kaputa sprijeda i otraga, reče:

— Prije nego izideš, zatvori prozore!

A na izlazu se još jednom okrenu: — Drugiput izvoli tvoje probe održavati u predsoblju, a ne u mojoj spavaćoj sobi! — I nesta potom, uvrjednena i ljutita. O kaputu nije izustila ni jednu riječ.

— Aa? Što veliš sad? — reče bogataš, zahvaćen odjednom osjećanjem solidarnosti sa krojačem. No već u drugom času on se u sebi opet distancirao od njega: „Kako je udes nepravedan”, pomisli, ne sasvim logički, „ovom propalici rumunjski knez oteo ženu, a meni je moja Judita vjerna kao svrab”.

Bogataš se, zanesen u neke stranputne misli, prošetao sobom, a krojač je već počeo vjerovati da je sve u redu. Ali bogataš se konačno zaustavi pred krojačem i reče:

— Džepovi su preplitki. To ćeš popraviti.

Za mene i za vas džepovi bi, naravno, bili dovoljno duboki. Ali što mi znamo o mjeri bogataškog džepa? I otkuda je to mogao znati Menahem krojač, koji je sav svoj vijek proveo šijući za ljude iz Užarske ulice? Sretan što nije bilo većeg prigovora, Menahem uzme kaput i obeća do ponedjeljka popraviti džepove.

III.

Od petka do ponedjeljka svega su tri dana, a u tri dana čovjek se ne mijenja mnogo ni po karakteru, ni po debljini. A ipak se u ta tri dana dogodilo da je bogatašu kaput pod pazuhom postao pretijesan. Pri običnoj se upotrebi to nije zapažalo. Naprotiv: kad bi ga obukao, samo bi kliznuo u nj. Ali kad ga je bogataš zakopčao i onda u njem poledice legao na kauč i pritom ruke podvinuo pod glavu, kaput ga je — vjerujte — stezao. Vi ćete možda reći da čovjek nema zimski kaput za to da bi u njemu podvitih ruku poledice ležao na kauču. Tako je mislio i Menahem krojač. Jest, baš tako, ali je krivo mislio. Jer uzmite od svakojakih mogućih slučajeva samo taj slučaj da čovjek u zimsko doba putuje željeznicom i hoće noću da spava. Istina, Menahem Bogataš uvijek se vozio prvom klasom, a spavao je u spavaćim kolima. Ali zar niste nikad čuli da netko nije dobio mjesta u spavaćim kolima? I da je svu noć morao prospavati ispružen preko triju sjedala u običnom odjelu prvog razreda? Znam, reći ćete, zimi se kola griju i ne treba spavati u zimskom kaputu. Dabome, ne bi trebalo, kad bi parno grijanje uvijek ispravno funkcionisalo. I kad ne bi nikad bilo razbijenih prozora. I uopće: što treba da se Menahem Bogataš ispričava, kad ga snađe želja da u svome zimskom kaputu na svojim leđima legne na svoj kauč?

I tako je Menahem krojač toga ponedjeljka opet prebacio bogatašev kaput preko ruke i odnio ga kući na popravak. Nije mu bilo jasno što će s njim učiniti. Znao je samo da po bogataševoj želji mora iskvariti i unakaziti svoje djelo, a to mu je ogorčavalo dušu.

Došavši u svoju hladnu i vlažnu radionicu, baci kaput na stol, raspiri vatru u štednjaku i pošalje susjedinog Jihaka po deci rakiije. Rasporio je rukave, popio rakiiju i počeo razmišljati.

Menahem krojač nije bio jak mislilac. Često je gubio nit i često se vraćao na ishodišnu tačku. „Kakav je to zakon, red i propis, koji te sili da radiš nešto besmisleno?“ Jer o tome je bio načisto: sve što će s tim kaputom dalje učiniti, biće naopako i pogrešno. „A kad jednom krivo zarezješ, onda je to zauvijek krivo zarezano, tu nema opoziva, to ostaje“. Zašto dakle on, Menahem krojač, mora krivo rezati kad zna da je krivo?

„Dobro“, rezonovaše Menahem dalje, kad se malo zagrijao od rakije, „sukno je njegovo, i pribor je njegov, a posao je plaćen. Za pet mjeseci najamnine ima čovjek pravo tražiti da mu i pet kaputa sašijem. To je sve tačno. Ama ima tu nešto, što ipak nije plaćeno!”

Neodlučan i s osećanjem teške odvratnosti dao se na posao, koji mu nikako nije polazio za rukom. Često ga je prekidao, a mučen neobičnim mislima, često je odlazio na rakiju, vodeći pritom sve uzrujanije razgovore sam sa sobom. Bogatašu je obećao sutradan donijeti kaput, no donio mu ga je istom u četvrtak.

Toga četvrtka bogataš nije bio raspoložen spavati u nezagrijanom vozu kraj razbijenog prozora. Međutim, kaput je i mirno toga ispaao loš. Odzada, pod izrescima rukava iskočiše ružni neki i veliki nabori. Osim toga kaput je postao sada sprijeda za tri prsta duži nego otraga. S ljutim zadovoljstvom konstatovao je Menahem krojač sam sve te nedostatke i pogreške, pa je, i ne čekajući bogataševe naloge, pokupio svoje djelo i vratio se s njim kući. Kod kuće je rasporio cijeli kaput i bacio ga u kut, ne obazirući se osam dana na nj. Dvapat je u to vrijeme bogataš slao upravitelja po svoj kaput i dvapat je upravitelj Menahema umjesto u njegovoj radionici našao u vrlo goropadnom raspoloženju u rakijašnici. I svakiput je krojač poručio bogatašu izvjesne poruke, za koje je upravitelj smatrao da će biti bolje ako ih prešuti.

Nakon osam dana ražalio se krojač sam nad sobom i vratio se na posao. Tri je dana radio kao crv i kad je potom došao bogatašu, a ovaj obukao kaput, pokazalo se da su k ranijim greškama pridošle nove. Ovratnik, koji je dosada besprekorno prijanjao, izvrnuo se toliko unatrag da je ispod njega izvirio bogatašev sako, a skutovi kaputa, i kad bi ga zakopčao, razdalečiše se svaki na svoju stranu. — Dobro si me udesio, — reče bogataš gledajući se prijezirno u zrcalu, a krojač, učinivši kredom nekoliko magičnih crta i šara po suknu, odjuri bez ijedne riječi s kaputom kući. Odmah je sjeo k poslu i svu je noć radio.

Kad je sutradan došao da preda kaput, bogataš je otputovao. Nitko mu nije znao reći kad će se vratiti: možda sutra, možda za tri, a možda istom za osam dana. Krojač je došao sutra, došao je za tri, pa onda za osam dana, ali bogataš se vratio tek iza četrnaest dana. U međuvremenu kupio je još jednu pilanu i mlin, pa je uslijed toga još više odebljao. Sad je samo s izvjesnim napo-rom mogao kaput obući, a zakopčati se uopće nije više dao.

Kratak jedan čas stajaše krojač zbunjen s kaputom u ruci. Bogataš se šutke ustobočio nasred sobe, ogroman i tust kao paganski neki kumir, i pakosno se smješkao. Tako se bar činilo krojaču, u kome je baš toga časa sazrela odluka. Iznenadnim zamahom baci kaput bogatašu pred noge i prokune ga dugom nekom i groznom kletvom. Onda je otišao kući, uzeo uže i objesio se na prozoru.

Ali u to vrijeme bijaše krojačeva kletva već stigla do boga. A bog gotovo u isti čas učini dvoje. Prije svega poslao je susjedinog Jihaka u krojačevu radionicu. Dječak Jihak, videći krojača kako visi na užetu, od užasa vrisne. Mati njegova, koja je upravo bijelila krumpir, dotrči na taj vrisak s nožem u ruci i velikom prisebnošću prereže užu. I tako je krojač ostao živ, jer bog nikad neće dopustiti da umre od užeta onome kome je dosudio da ga Nijemci uguše plinom, ili mu je odredio drugi neki zadatak. I kad smo već pritom, reći ćemo odmah i to da je Menahem krojač malo zatim bio pozvan k nekom advokatu i tu saznao da je visoka neka inozemna ličnost, koja ne želi da joj se ime zna, položila za njega priličan iznos novaca. Iza toga krojača je nestalo iz grada i ljudi ga zaboraviše.

A drugo što je bog učinio, bilo je da je poslao dva keruba da mu donesu kaput. Razgledavši ga svestrano i temeljito, bog reče: — Kaput ne valja. I ne samo da ne valja nego je toliko iskvaren da ga nikad više nikakvi zemaljski krojač neće moći popraviti. I budući da bogataš za svoj novac nije dobio što je njegovo, moram ja namiriti krojačev dug i učiniti da bi kaput opet pristajao.

A svi se anđeli začuđeni riječima gospodnjim, jer otkad pamte, nikad bog dotada nije plaćao krojačke dugove.

IV.

Mi bismo se danas mnogo bolje snalazili u izvjesnim povjesnim epohama i mogli imati mnogo bolji pregled povjesnih suvislosti, da nisu razni historioografi i hroničari tadašnjih vremena tako često griješili preuzimajući jedan od drugoga neprovjerenu građu. Ja sam se trudio da ne upadnem u istu pogrešku i uspjelo mi je, zahvaljujući to ne samo kritičnoj metodi rada nego i sticaju sretnih nekih okolnosti, da sačuvam gotovo potpunu povijest bogataševog kaputa.

Sam Menahem Bogataš nije taj kaput nikada nosio. Toliko mu je omrznuo da ga je dao spremiti u ljetnu garderobu, koja je stajala u jednom naročitom spremištu na mansardi. U tu mansardu izvršena je iste one zime provala i provalnici uz mnoge druge stvari odnijese i zimski kaput. Ali policija je uhvatila jednog člana te provalničke družbe, našla kaput na njemu i vratila ga vlasniku.

Malo zatim došlo je u grad nekoliko židovskih izbjeglica čak iz Njemačke. U to su vrijeme novine svašta već pisale o Njemačkoj i Menahem Bogataš mnogo se ljutio na to pisanje. Zašto se to dozvoljava? On sam bio je prošle jeseni, već pod Hitlerom, na lajpciškoj mesi i bilo je sve u redu. On je i danas još s Nijemcima u poslovnoj vezi i može reći da su ga dosad u svemu dobro uslužili. Židovi previše viču, to je sve. Naravno da su Nijemci pozatvarali razne subverzivne tipove. I antisemitu su, uglavnom. Ali tko nije antisemit?

Ipak je Menahem Bogataš bio jako potresen, kad je među izbjeglicama prepoznao i Hajima Šapiru. Velikog Šapiru iz Berlina, s kojim se svake godine u julu viđao u Karlsbadu. Šest robnih kuća imao je u Njemačkoj i hroničnu upalu žučnog mjehura. I uvijek je dolazio u Karlsbad autom, sa šoferom, sekretaricom i diktafonom, i gdje god bi se pojavio, kod vrela, na terasi kurhotela, u sinagogi ili na jutarnjoj promenadi, ljudi bi gledali za njim kao za nekim maharadžom i s velikim poštanjem šaputali: „Hajim Šapira iz Berlina . . .” Dakle i taj!

Šapira, uostalom, nije nimalo ličio na izbjeglicu. Putovao je sa dvanaest velikih kovčega, a njegov lift je već pred njime otišao u Trst. Uzeo je sobu u najboljem hotelu i nije se osjećao nimalo počašćen kad ga je Menahem pozvao na večeru.

Tome Šapiri poklonio je Menahem svoj neuspjeli zimski kaput. Nije da Šapira ne bi imao zimskog kaputa: imao ih je tri u svome liftu. Ali put ga je vodio na jug, a on je računao da je zima na izmaku, pa je na sebi ponio samo neki ulster. A sad je vidio da se prevario. Sa kneževskom lakoćom zapitao je Menahema nema li možda neki suvišni zimski kaput, a Menahem se, počašćen i dirnut u isti mah, požuri da mu ga daje. Tako je kaput pošao na svoje višegodišnje kružno putovanje.

U Sanghaju prodao ga je Šapira nekom židovskom liječniku, također izbjeglici. Liječnik se nije mnogo služio njime, jer mu ga je već nakon četrnaest dana neki urođenik agent izmijenio u kavani, ostavivši mu za naknadu svoju gumenu kabanicu. Agent je, međutim, još iste noći proigrao kaput na pokeru, a dobila ga je neka plesačica, koja ga je prodala kineskom staretinaru Vangu. Kod staretinara odležao je kaput nešto preko godine dana. Onda ga je kupio Kinez Čang i otputovao s njime u San Francisko, gdje mu je sin imao pranicu rublja. Taj Čang uostalom nije nikad stigao u San Francisko, jer je putem pao u vodu i utopio se.

Nije sasvim objašnjeno kako je iza Kinezovog nestanka kaput došao u posjed Irca Owena, koji je bio brodski ložać. Owena je odmah pri dolasku uhapsila policija, jer je imao da odsjedi deset mjeseci tamnice zbog bigamije. Tako je kaput dospio u zatvor, gdje je morao proći proceduru dezinfekcije. Od nje mu je još i u kasnijim godinama ostao jasno zamjetljiv miris po formalinu.

Kad je Owen izašao iz zatvora, a to je bilo početkom augusta, uputio se prema lučkoj četvrti. Prošavši kroz neki park, osjeti potrebu da malo prosjedi. Skinuo je kaput, položio ga kraj sebe i zadržjema. Kad se probudio, pošao je dalje, a kaput je ostavio.

Cijeli dan i cijelu noć do jutra ležao je kaput na klupi i nitko se za nj nije brinuo, sve dok ga rejonski policist nije predao odjeljenju za nađene stvari. Tamo je po propisu odležao pola godine, a onda je, pošto ga nitko nije tražio, došao na dražbu. Kupio ga je za dva dolara farmerski radnik Higgins, koji je radi nekog nasljedstva putovao u Meksiko.

Higgins je naslijedio sto hiljada dolara i čim je primio novce, prebukao se u prvoj trgovini na koju je naišao. Svu svoju staru robu koju je sa sebe skinuo, uključivši i zimski kaput, poklonio je hotelskom sluzi.

Taj sluga bio je Židov, koji je tek nedavno započeo svoju karijeru u tom hotelu. Pod svojim je građanskim imenom izdao dvije vrlo temeljite, ali u široj javnosti slabo zapažene knjige o baskijskim narječjima. U hotelu se zvao Pedro i to naprosto zato jer se je i njegov predšasnik tako zvao, a vlasnica hotela nije htjela da pamti nova imena. Taj Pedro dakle, ne znajući što bi s njime, spremi kaput u ormar i gotovo da je zaboravio na nj. Mnogo mjeseci kasnije primio je neizravnu vijest da je neki njegov ujak spasio živu glavu u Erec Izrael. Sjetivši se tom prilikom svoga kaputa, on ga s pismom pošalje u poštanskom paketu svome nekadašnjem školskom drugu, koji je u Tel-Avivu bio liječnik, zamolvivši ga neka bi taj kaput s mnogo pozdrava izručio njegovom rodaku. Adresu će jamačno moći saznati kod tamošnjih vlasti.

I tako je opet jednom kaput pošao preko oceana, a da li je stigao u Erec, to njegov odašiljač nije nikad saznao. Pustimo, uostalom, kaput i vratimo se Menahemu.

Otkako se ono Menahem Bogataš posljednji put sreo s Hajimom Šapiro, stvari se mnogo izmijenile u svijetu, ali o tome je suvišno pripovijedati, jer vi to znate isto tako, a možda i bolje nego ja. Što ali ne znate, to je da se je gospoda Judita malo zatim rastavila od Menahema. Posrijedi su bile neke skandalozne ženske afere, u koje je Menahem, uprkos poodmaklim godinama, upao i pošto je sudska rastava bila zbog njegove krivnje izrečena, stajalo ga je to mnogo, mnogo novaca. I kao da ga je zla sudbina tom rastavom samo načela, pošlo je od toga vremena sve nizbrdo. I u poslovima, a i inače. Došle neke etatizacije, i neka racioniranja i nacionalizacije, pa neka ograničenja i — kako vam se to čini danas? — neka ariziranja i eksproprijacije i kao da je živo meso otpadalo s njega, tako se osjećao svakim danom sve tanji, prozirniji i prazniji. Zatim ga neki otpušteni namještenici denunciraše zbog utaje poraza, i premda je dosta toga u tim denuncijacijama bilo pretjerano, bacila se ipak lokalna antisemitska štampa tolikom žestinom i ustrajnošću na njega da je potrošio čitav jedan imetak samo na to da bi je ušutkao i udobrovoljio. Dužnici njegovi, sve sami dobri dužnici sa dobrim žirantima, digoše glavu i postadoše drzoviti. Tko danas još plaća? pitaju i smiju se cinički. A međunarodna situacija postaje sve gora i miris rata, prevratničkih ideja i panike leži u zraku.

Menahem je počeo studirati vozne redove i geografsku kartu. Trebalo bi pronaći neki manje izloženi dio svijeta i tamo, u zavjetrini, sačekati kako će se stvari razviti. Šapira je otišao u Šanghaj, ali Menahemu je bila odvratna pomisao da ode tako daleko od svoje kuće i radnje, od svoga mlina i pilane. Što će Židov u Šanghaju? Ili na Kubi? Dobro se može i u Švicarskoj živjeti. Na Ženevskom

Jezeru, naprimjer. Njegovi ljudi slaće mu svaki tjedan poštom izvještaje, a on će odande samo dirigovati. Kraj tih poslova kakvi se danas prave, moći će i pola godine ostati.

Da li je Menahemova odluka otići u Švicarsku bila dobra ili loša, to je u ono vrijeme bilo teško reći. Život se ne odvija linearno, a problemi pred koje nas stavlja, upoređivi su sa onim kvadratičnim jednadžbama u kojima nepoznanica x imade jednu pozitivnu, ali i jednu računski isto tako ispravnu negativnu vrijednost. Možeš dakle u životu dobro računati i loše se provesti pritom, kako to uz mnoge druge dokazuje i Menahemov primjer. Već sam odlazak otpočeo je sa negativnim predznakom, jer mu se izvjesne devizne transakcije izjaloviše, da je samo s velikim pospješanjem u posljednjem času uspio stići preko granice. Da je samo jedan dan još čekao, bila bi ga policija dostigla. A kad se potom iza više mjeseci probio do Švicarske, nije se doduše nastanio na Ženevskom Jezeru, ali zato nije imao ni naročitih briga oko dirigovanja svojih poslova. Ne samo zato jer je međutim rat već bio u punom zamahu i jer mu se nitko od njegovih ljudi nije javljao, nego i zato jer mu u nekadašnjoj domovini razne državne vlasti radi globa, poraza i kazni odavna već zaplijeniše, sekvestriraše i rasprodaše sav njegov tamošnji imetak.

Ipak, Menahem Bogataš još nije bio sasvim propao. Nešto je novaca našao u Švicarskoj, malo doduše, ali ipak toliko da je, živeći skromno i štedljivo, mogao godinu-dvije preživjeti i nikome pritom ne pasti na teret.

Kako je Menahem živio u Švicarskoj i kako je sticajem raznih prilika i neprilika došao u Italiju, a odavle, još za trajanja rata, u Palestinu, to je duga i neinteresantna povijest, koju ste u mnogim varijantama mogli o svakom useljeniku čuti, a zacijelo ste ih i čuli. Ja je ovdje neću ponavljati i dosta o tom. Jednoga dana našao se i Menahem Bogataš ovdje.

V.

Glavno lice naše pripovijesti zove se, doduše, još uvijek Menahem Bogataš, ali tim imenom ne treba da se dadete zavesti do krivih predočaba. Već pola godine po svome ulasku u zemlju nije mu od nekadašnjeg njegovog bogatstva ništa ostalo. Riječ ništa ne treba komentara i ne podnosi nikakvih gradacija. Ništa je ništa. Ali mi smo Židovi, kad god je riječ o nekom propalom židovskom bogatašu, još uvijek skloni vjerovati da „valjda neće biti baš tako?” I da je nemoguće da je baš sasvim propao. A ja vam velim da je baš tako. Sve što je imao, to je Menahem uložio u neki posao, a sve što je uložio, propalo je do posljednjeg groša. I nemojte pritom misliti da je ušao u neku divlju spekulaciju, ili u poslove o kojima nije imao pojma. Jedini posao koji je zaista razumio i s kojim je položio temelje nekadašnjeg svojeg bogatstva, bilo je pečenje rakije.

On sam je u dobrim svojim vremenima tvrdio da je kadar ispeći konjak ne samo od jabuka, krumpira i kukuruza, nego po potrebi i iz pokvarenog piva i kiselih krastavaca. I bila je upravo destilacija alkoholnih pića u kojoj se udružio sa još dva ortaka. I premda ti njegovi ortaci nikad u životu nisu pekli rakiju, oni su, raspoložujući drugim nekim talentima, uspjeli u roku od dva mjeseca iz Menahema izdestilirati ne samo zadnji ostatak imovinske supstance nego i svu životnu volju i otpornost njegovu. Iza toga Menahem je primio mjesto noćnog čuvara u nekoj tekstilnoj fabrici gdje je četiri puta sedmično po svu noć obilazio tvorničke zgrade i skladišta.

Nemojte pitati kako je živio od toga. Živio je. Slabo se hranio, zlo je stanovao, obuća mu dotrajala. odjeća istrčala i povrh toga počele ga i noge ostavljati. Konačno, i godine su tu i nije to mala stvar, sedam sati noću, po blatu i kiši, po vjetru i studeni obilaziti dvorišta, zalaziti u tvornička odjeljenja, penjati se po stubama i ljestvama i sve to pod nemilosrdnim nadzorom pet kontrolnih satova tako rafinirano namještenih da ne možeš ni pet minuta sjesti i odahnuti, a da te ne bi denuncirali.

Sve to vrijeme Menahem je vjerovao i računao da ima još novaca u Argentini. Mora do još postoji tamo neki neplaćeni ostatak. On je to osjećao, kao što čovjek osjeća da još nije svu zemličku pojeo. Dvapat je već pisao svome nekadašnjem agentu radi tih novaca i dvapat je primio zamagljen odgovor, iz kojega nije mogao ništa pravo razabrati. Jeste, pisao je agent, postoji negdje neki konto, ali po nekim propisima i ograničenjima to je blokirano i treba nekih dozvola i očitovanja i ima neka zapreka sa nekom sekvestracijom, i kad se sve to uredi, javiće mu, a dotle neka se strpi. U trećem pismu koje je već posvema bilo sniženo na ton molbenice, predložio je Menahem, neka mu se pošalje na račun njegovog potraživanja nešto odjeće, rublja i obuće. I svakako zimski kaput. Ako ne bi bilo dozvoljeno slati novih stvari, mogu biti i rabljene. Rabljene podertano.

Na ovo posljednje pismo još nema odgovora. A ne može ga ni biti, jer ga je istom pred četrnaest dana otposlao. Međutim za kišnih i vjetrovitih dana Menahem je mnogo nada polagao u to pismo i mnogo je žalio da ga nije već prije tri mjeseca otposlao. Sad bi zimski kaput bio već tu.

I bio je baš takav hladan i vjetrovit dan, kad se Menahem u jedno predvečerje pješice uputio u fabriku. Prvi se suton hvatao, a on je, zanošen udarcima vjetra, prolazio dugom Jarkon-ulicom. Uvukao je glavu među ramena, zabio pomodrjele ruke u džepove tankog ljetnog žaketa, a pod miškom je stisnuo svoju, u novinski papir umotanu, večeru. Išao je polagano, jer mu je služba počimala istom u sedam i jer se morao boriti protiv vjetra. Iza drvenjare, s one strane ulice, more je skandiralo teške i umorne stihove.

Išao je i nije ni na što svraćao pažnju, miti štogod naročito mislio, jer mu je vjetar razgonio misli. Ali idući tako, odjednom se okrene i pođe istim putem natrag. Nakon stotinu koraka opet je

promijenio smjer i tek kad je to tri ili četiri puta ponovio, izbije mu u svijest spoznaja da on to šeće ispred neke kuće. Velika tro-spratna kuća i nasadi pred njom, kao što su to uostalom sve kuće na ovoj strani ulice. Iz jednog je stana drečalo malo dijete, negdje je u kući svirao radio, a u dnu prilaza k stubištu visio je na razapetoj žici neki zimski kaput!

„Vidi ga!“ reče Menahem u sebi i stade čitati natpisne ploče na ulazu pred vrtom.

Jedan arhitekt, dva liječnika, jedan od njih sa rentgenom, i jedan krojački salon za dame nastanjeni su u kući. Iz kuće izlazi mlada gospođa i vodi francuskog bully-a na uzici. Pas se na ulazu vrta zaustavlja i njuška zainteresovano oko stuba, a gospođa strpljivo čeka. Ali videći potom da on samo njuška i da nema nikakvih drugih želja, trgne uzicom i odlazi dalje.

Menahem pogleda u nebo. Još je sasvim vidno i nema nijedne zvijezde. U kuću ulazi gospodin mlađih godina s naočarima i elegantnom kožnatom torbom. Čovjek izgleda vrlo pedantan, a ulazeći u vrt, omjerio je inkvizitorski Menahema od pete do glave.

Menahem pođe dalje.

Ulicom prolazi samo malo svijeta, a vjetar kao da se još pojačao. U kućama se počinju paliti svijetla. Dijete još uvijek dreči. Kaput visi o žici, a rukavi mu lamataju na vjetru. Kao da je neki nevidljivi čovjek u kaputu i kao da taj nevidljivi čovjek rukama doziva Menahema.

Ali Menahem se pravi kao da ne vidi ovo dozivanje. Odlazi dalje, vraća se, zastajkuje i čita natpisne ploče. Jedan mladić i jedna djevojka izlaze iz kuće a Menahem se brzo udaljuje.

Kad je opet došao pred kuću, već se sasvim smračilo. „Pa što?“ reče Menahem sam sebi. „Idem liječniku na rentgen, ako me tko pita“. I uđe odlučno u vrt. Ali koljena su mu poklećavala pritom.

Prilaz u kuću bio je sada iz stubišta osvijetljen i Menahem požali što se nije ranije odlučio.

Kaput je bio pričvršćen štipaljkaama na žici. Menahem skine drhtavom rukom štipaljke i povuče kaput. Ali mora da je još neku od njih previdio, jer se kaput odupirao. Menahem nije više imao živaca da traži zapreku, nego svom silom trgne. Kaput se odriješti, a žica zatitra i ružno zajeci.

U tom času neka žena pruži glavu iz krajnjeg prozora u prizemlju. — Hej, pusti taj kaput! — poviče. I zakriješti odmah zatim: — Tat! Drž'te tata! — Menahem poteče na ulicu i nagne bježati. Uzeo je pravac prema svojoj fabrici i nije osjećao tlo ispod nogu. Ulica je bila prazna. Ali deset sekundi kasnije prolomi se za njim očajno i prodirno zapomaganje: — Tat! Drž'te tata! — Šestim nekim čutilom Menahem je, iako se nije ogledavao, jasno osjetio da ona žena trči za njim.

— Tat! Drž'te tata!

Jedan poluodrasli deran pridružio se ženi zviždeći sportskom zviždaljkom. Jedno malo pseto istrča iz jedne drvenjare i udari histerički štektati. Iz drvenjare izide njegov gazda, bos, u hlačama i košulji. Opazivši čovjeka gdje trči s kaputom, uze ga i on progoniti.

„Bože dragi, dobri bože dragi!” poče Menahem moliti u sebi. Nije imao sabranosti da svoju molbu precizira, ali je bio pun usrdne vjere da će bog, ako samo pogleda na nj, i sam vidjeti o čemu se radi.

A potjera je međutim dobila daljnji prirast: jedan sabal, koji je Menahemu dolazio u susret noseći veliko zrcalo, prisloni svoj teret uz ogradu najbliže kuće i poteče za tatom. I jedan se vojnik, koji je upravo izišao iz jedne drvenjare, pridružio. Ali je zato žena, koja je prva uzela Menahema progoniti, izgubila dah i zaostala.

Potjeru je skratio i završio šofer praznog nekog taksija, koji je, razabравši stvar, svojim kolima prestigao Menahema, izišao iz kola, dočekao ga i podmetnuo mu nogu. Menahem je pao, nabio koljeno i istegnuo zglob na ruci, a kad se pridigao, našao se okružen sa trideset do četrdeset pravednika i bila je sreća njegova što se u isti čas pojavio i jedan policajac. Zabilježivši o čemu se radi, odveo je Menahema u zatvor, a odnio je uprkos protestima one žene i kaput kao corpus delicti sa sobom.

*

Drugi dan stajaše Menahem pred svojim sucem. Zlo je spavao te noći, boljelo ga koljeno i ruka mu u zglobu natekla. Sudac je sjedio za svojim stolom, čitao spise i vrtio glavom. Na stolici njemu sučelice sjedio je neki čovjek i čitao novine. Na drugoj stolici, prebačen preko naslona, ležao je corpus delicti.

— Ti si Menahem taj i taj, — poče sudac gledajući u papire, — pedeset i sedam godina star, rodом iz . . .

— Priznajem sve, — izusti Menahem.

— Onda je stvar u redu, — reče sudac čovjeku koji je čitao novine. — Jesi li i ti toga mišljenja, doktore?

Čovjek digne glavu, a Menahem prepoznа u njemu pedantnog gospodina s naočarima, koji ga je jučer tako inkvizitorski mjerio. — Naravno da je stvar u redu, — odgovori on. — Ja drugo i ne tvrdim. Mogu li otići sada? Meni se žuri.

— Možeš, — reče sudac.

Pedantni gospodin kimne prijazno Menahemu. — Pozdravlja vas Jehiel Kohen, — reče.

Menahem ga gledaše bez razumijevanja.

— Posjetite me kad budete imali vremena. Moju adresu znate. — I ode potom.

U tom času bane u sobu neki starčić noseći čašu vrućeg čaja i komad peciva na pladnju. Menahem je još uvijek čekao.

— Što stojite još? Uzmite svoj kaput i podite s milim bogom. Evo i ovo pismo je za vas. Bilo je u kaputu. — Sudac zaklopi akta i prihvatiti se čaja.

Menahem još uvijek nije ništa shvaćao. Uzeo je pismo i turio ga u džep. Uzeo je mehanički kaput i pogledao na nj. „Kakav je to kaput?“ upita sam sebe i protare oči. Ali kad ga je pokušao obući, nije bio zbog natečene ruke kadar da ga pridrži.

— Pomozi čovjeku, — reče sudac starčiću, koji je čekao na sude.

Starčić, koji je, izgleda, bio već malo djetinjast, uslužno priskoči i sav se uzvrpolji pomažući Menahemu obući kaput. Istegnuo mu ovratnik i povukao odozdo žaket da ne izviruje. Zatim mu zakopča dugmeta i poravna džepove.

— Dobro vam pristaje, — reče sudac, — kao da ste ga po mjeri dali praviti. — I nasmije se, misleći da je napravio dobar vic.

— Baš tako! — reče starčić smijući se također, a onda izide zveckajući praznim suđem u drhtavoj ruci. Za njim je teturajući izišao Menahem s praznim i bespomoćnim izrazom u očima. Sve je bilo bez reda i veze uzvitlano u njegovoj glavi: kaput — Hajim Šapira — Jehiel Kohen — čovjek s naočarima. Pa onda — ta potjera jučer i ta noć u zatvoru i taj sud danas: tko da to sve sredi?

Nemojte se čuditi što se Menahem Bogataš — a u ovom se času u toplom kaputu opet osjećao kao bogataš — nemojte se čuditi, velim, da se on još uvijek ne snalazi. Za čitaoca stvari su uvijek jasne. Čitalac je, naravno, unapred znao da će se Menahem Bogataš jednog dana opet sresti sa svojim kaputom. I davno je već naslutio da onaj hotelski Pedro nije nitko drugi nego Menahemov nećak. Svi ste vi, dašto, odmah vidjeli da je Menahem ukrao svoj vlastiti kaput. I sucu je to odmah bilo jasno, čim je pročitao pismo, ali otkuda da Menahem Bogataš sve to odmah shvati?

Sada mu međutim, sjedeći u maloj toploj kavanici, nedaleko suda, sa čašom toplog čaja pred sobom i razgovarajući s onim djetinjastim starčićem počinje malo pomalo svitati u glavi. Ne znam, uostalom, jeste li opazili da taj mali drhtavi vlasnik kavanice nije nitko drugi nego Menahem Propalica? Ako jeste, tim bolje.

A što se kaputa tiče, i sami ste vidjeli da sada pristaje i da mu nema prigovora. To je, moglo bi se reći, dapače i sudski utvrđeno, iako toga, kad se radi o božjim djelima, zapravo i ne treba. Božja djela naime uvijek ispadaju savršena i uvijek čovjek iz njih može da nauči, kako su različni putovi božji od putova ljudskih. Ni najbolji zemaljski krojač ne umije drugo, nego da udesi kaput prema čovjeku. A ovdje ste naučili da i obratan put vodi do istoga cilja. Ali, udesiti čovjeka prema kaputu, to je umijeće koje je bog — baruh ha šem — rezervirao isključivo za sebe i samo budale misle da to i one mogu.